

ХРОНІКА

ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА КУЛЬЧИЦЬКА (ДО 70-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Ганну Олександрівну Кульчицьку – відомого українського мінералога й геохіміка, одну з учениць акад. Є. Лазаренка – добре знає наукова спільнота як в Україні, так і за її межами. Вона доктор геологічних наук, головний науковий співробітник Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М. П. Семененка Національної академії наук України (ІГМР НАН України), віце-президент Українського мінералогічного товариства, відповідальний секретар “Мінералогічного журналу” (“Mineralogical Journal”), заступник головного редактора журналу “Записки Українського мінералогічного товариства”, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки.

Ганна Кульчицька народилася 14 січня 1947 р. в с. Несторівці Дунаєвцького р-ну Хмельницької обл. Згодом сім'я Кульчицьких переїхала в смт Отинія Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. Тут Ганна закінчила з золотою медаллю середню школу (1964), а протягом 1964–1969 рр. навчалася на геологічному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка разом з майбутніми докторами наук С. Галієм, В. Квасницею, Є. Лазьком, І. Попівняком. Трудовий шлях розпочала в Новомосковській комплексній геологорозвідувальній експедиції. У 1970–1973 рр. Ганна Кульчицька навчалася в аспірантурі під керівництвом акад. Є. Лазаренка – спочатку в Інституті геологічних наук АН України, а потім – в Інституті геохімії і фізики мінералів (нині ІГМР НАН України). У цьому Інституті з 1973 р. вона працювала на посаді молодшого наукового співробітника відділу регіональної та генетичної мінералогії, очолюваного Є. Лазаренком. Брала участь у виконанні держбюджетних і госпдогвірних тем, що їх виконували у відділі, та завершила роботу над кандидатською дисертацією “Генезис гипса и ангидрита из осадочных пород Украины (по данным изучения включений минералообразующей среды)”, яку успішно захистила 1987 р. і здобула науковий ступінь кандидата геолого-мінералогічних наук. Працювала на посадах наукового співробітника (до 1989 р.), старшого (1990–2005) і провідного наукового співробітника (2005–2013). У 2006 р. Ганні Олександрівні присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника, у 2013 р. її обрали за конкурсом на посаду головного наукового співробітника.

За всіма цими посадами і званнями стоїть важка й наполеглива праця, поглиблення знань з мінералогії, геохімії, хімії та інших наук. Ганна Кульчицька освоїла газохроматографічний метод дослідження газової компоненти включень у мінералах, вивчала склад газів із включень у мінералах багатьох родовищ корисних копалин України, зібрала численний фактичний матеріал, який опрацьовувала математичними методами. Результати її досліджень використано в багатьох наукових звітах, за цими матеріалами

написано численні наукові статті. Вони стали підґрунтям докторської дисертації “Леткі компоненти мінералів як індикатори умов мінералоутворення”, яку Г. Кульчицька успішно захистила 2009 р. за спеціальністю 04.00.20 – мінералогія, кристалографія.

Протягом останніх 15 років Ганна Олександрівна є відповідальним секретарем “Мінералогічного журналу”. А це велика й важка праця, яка охоплює скрупульозний перегляд і аналіз наукових статей, що надходять до редакції, визначення рецензентів, компонування кожного номера журналу і ще багато інших, дрібніших, на перший погляд, справ, вирішення яких вимагає часу і праці відповідального секретаря.

Багатогранний науковий доробок Г. Кульчицької. Вона є автором численних наукових статей, матеріалів і тез доповідей на вітчизняних та міжнародних конференціях, співавтором монографічних праць “Мінералогія Приазовья” (1981), “Мінерали України. Краткий справочник” (1990), трьох перших книг серії “Мінерали Українських Карпат” – “Простые вещества, теллуриды и сульфиды” (1990), “Оксиды, гидроксиды, хлориды, йодиды, фториды” (1995), “Бораты, арсенаты, фосфаты, молибдаты, сульфаты, карбонаты, органічні мінерали і мінералоїди” (2003).

Результати надзвичайно важливих скрупульозних досліджень включень у мінералах гіпсоангідритових відкладів України, що їх виконала Г. Кульчицька протягом 1982–1988 рр., висвітлено в окремих статтях, кандидатській дисертації та третій книзі серії “Мінерали Українських Карпат”. За включеннями в ангідриті й гіпсі зроблено висновок, що в Передкарпатському солеродному басейні тираського часу осадження сульфату кальцію відбувалося у вигляді як гіпсу, так і ангідриту. Специфічність умов неогенового басейну полягала в наявності у складі морської води органічної речовини, зокрема, бітумів нафтового ряду.

У докторській дисертації Г. Кульчицької вирішено важливу наукову проблему – з’ясування ролі летких сполук як індикаторів термодинамічних і фізико-хімічних умов флюїдного середовища кристалізації мінералів та їхніх парагенезисів. Це вагомий внесок у розвиток теорії мінералогенезу, адже доведено, що леткі сполуки, які дискретними порціями виділяються під час поступового нагрівання мінералу, формують газопіролітичний спектр. А такий спектр є типоморфною ознакою мінералу або мінерального парагенезису, що сформувався за певних геологічних умов і відповідних фізико-хімічних параметрів – температури, потенціалу кисню, кислотності, флюїдного й літостатичного тиску.

За вагомий внесок у фундаментальну працю “Геохімічні, петрологічні і геофізичні критерії прогнозування родовищ корисних копалин Українського щита” Г. Кульчицької разом з О. Пономаренком, С. Кривдіком, В. Шуманом та іншими вченими присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки 2014 р.

Ганна Кульчицька – автор і співавтор низки оригінальних праць з історії науки, які стосуються внеску в розвиток мінералогії таких особистостей, як В. Вернадський, Є. Лазаренко, М. Єрмаков. Надзвичайно важливі нещодавні публікації, пов’язані з відзначенням 150-річчя від народження акад. В. Вернадського. Їх узагальнено у розділі “Мінералогічна спадщина В. І. Вернадського” п’ятого тому (“Мінералогічна спадщина Володимира Івановича Вернадського”) видання “Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського” (автори й укладачі Г. Кульчицька, О. Пономаренко, В. Павлишин, М. Щербак). Оригінальність зазначеного розділу в тому, що Г. Кульчицька збирала цитати зі щоденників, доповідних записок, бібліографічних записів, листів В. Вернадського, які стосуються наукових роздумів над численними проблемами мінералогії і кристалографії, геології та геохімії, науки загалом та історії науки, зокрема (див. також

Мінералогічний журнал. 2012. Т. 34. № 1, 3, 4). На думку Ганни Олександрівни, ми найліпше пізнаємо вченого за його виписками з наукової літератури, які супроводжуються міркуваннями, відгукками, коментарями тощо, а також "...з його листів – приватних і офіційних (різного роду доповідних записок). Бачимо, як міняється його світогляд – науковий, політичний, громадянський, як він еволюціонує від однієї наукової проблеми до іншої, як вболіває за науку та її майбутнє, стурбований варварською експлуатацією природних ресурсів". В окремій публікації Г. Кульчицька пропонує повернути в лоно мінералогії рідкі й газоподібні природні речовини, які незаслужено з неї вилучені всупереч поглядам В. Вернадського.

Заслуговує на увагу публікація "Феномен успіху термобарогеохімії Миколи Єрмакова" (Г. Кульчицька, Д. Возняк, Д. Черниш, 2014), у якій проаналізовано історію вивчення включень у мінералах, львівський період діяльності М. Єрмакова, зародження термобарогеохімії як науки, організацію нарад з термобарогеохімії, схарактеризовано динаміку збільшення кількості публікацій з термобарогеохімічної тематики в Україні, колишньому СРСР, зарубіжних країнах тощо.

Останнім часом Ганна Кульчицька очолює роботу з підготовки багатотомної "Мінералогічної енциклопедії України". Дослідниця переконана, що опис мінералів у цій фундаментальній праці повинен ґрунтуватися на нормативно затверджених назвах мінералів українською мовою та враховувати зміни в номенклатурі мінералів. На її думку, назріла потреба створення електронної версії Енциклопедії, яку би регулярно доповнювали новою інформацією. Ці проблеми ґрунтовно проаналізовано з відповідними рекомендаціями в таких працях: Пономаренко О. М., Кульчицька Г. О. "Упорядкування номенклатури мінеральних видів у зв'язку з підготовкою Мінералогічної енциклопедії України" (Мінерал. журн. 2015. Т. 37. № 2); Пономаренко О. М., Кульчицька Г. О., Черниш Д. С. "Упорядкування українських назв мінеральних видів у зв'язку з підготовкою Мінералогічної енциклопедії України" (Мінерал. журн. 2015. Т. 37. № 3); Кульчицька Г. О., Черниш Д. С. "Про утворення українських назв мінеральних видів і різновидів" (Зап. Укр. мінерал. т-ва. 2015. Т. 12); Кульчицька Г., Черниш Д. "Створення електронних баз даних мінералів: застереження від помилок" (матеріали міжнар. конф. "Фундаментальне значення і прикладна роль геологічної освіти і науки". Львів, 2015); Кульчицька Г., Черниш Д. "Мінералогія в інформаційному просторі" (матеріали 10 наук. читань імені акад. Є. Лазаренка. Львів, 2016); Пономаренко О. М., Кульчицька Г. О., Черниш Д. С. "Словник українських назв мінералів в інформаційному просторі" (Мінерал. журн. 2017. Т. 39. № 1); Кульчицька Г., Матковський О., Павлишин В., Черниш Д. "Пропозиції щодо правопису українських синонімів латинізованих назв мінералів" (Мінерал. зб. 2017. № 67. Вип. 1). У цих працях зазначено, що успішне функціонування вітчизняної мінералогічної науки можливе тільки в контексті світової мінералогії, тому важливо упорядкувати українську мінералогічну термінологію згідно з напрацюваннями Комісії з нових мінералів, номенклатури і класифікації Міжнародної мінералогічної асоціації.

Ювілярка багата не тільки на творчі й наукові здобутки. На життєвих перехрестях її підтримує дружна родина: чоловік Юрій Галабурда, теж геолог, кандидат геолого-мінералогічних наук, дві донечки та четверо онуків, які надають мамі й бабусі юнацької наснаги, завзяття, життєрадісності, позитивних емоцій. А ще від Ганни Олександрівни легко почути добру дружню пораду, напутні теплі слова, відчутти повсякчасну щирю підтримку.

З нагоди ювілею зичимо Вам, дорога Ганно Олександрівно, доброго здоров'я, усіляких гараздів і ще багато гарних літ у любові рідних і близьких, повазі друзів та колег. Бажаємо творчого довголіття як запоруки нових звершень та здійснення задумів на науковій ниві. І надалі високо несіть почесне звання українського вченого-мінералога!

*О. Пономаренко, О. Матковський, Д. Возняк,
В. Квасниця, І. Наумко, В. Павлишин, М. Павлунь,
редколегія "Мінералогічного збірника"*